

KOLPA - MEJNA REKA, KI ZDRUŽUJE

RICK VUKMANIČ

Okrog leta 1896 so prišli prvi slovenski izseljenci v ameriško deželo južno Pensilvanijo. Iskali so službo, da bi izboljšali svoje življenje. Največ jih je bilo iz Bele krajine, iz okolice Metlike. Hitro za njimi so prišli izseljenci iz vasic onkraj Kolpe, s Hrvaške. Skupaj s Slovenci so Hrvati spoznali, da bodo za vedno ostali v tem delu Združenih držav Amerike in da se vsaj za stalno ne bodo več vrnili. V letu 1898 so s skupnimi močmi zgradili hrvaško-kreinsko cerkev sv. Marije v mestu Steelton. Prvi duhovniki so dobro poznali narečja z obeh strani Kolpe, tako da jezikovnih ovir, ki bi preprečevale sodelovanje med Slovenci in Hrvati, ni bilo. Žal so pozneje Slovenci organizirali svojo župnijo. Okrepile so se ideje, ki so Belokranjcem narekemale večjo povezanost s severnimi sosedi, z Dolenjci, Gorenjci ... od svojih južnih sosedov, ki so živeli onkraj Kolpe, pa so se odmikali. Igrali niso več svoje domače muzike - muzike, ki so jo prinesli iz Bele krajine, ampak jim je bila bolj privlačna diatonična harmonika, ki so jo kot slovenski inštrument spoznali v večjih mestih Amerike, prek radia ipd. Združevali so se kot Slovenci, kot skupnost, navdušena nad narodno-zabavno glasbo, ki so jo poslušali s kaset in plošč.

Leta 1953 je hrvaški frančiškan Vilim Primorac prišel v hrvaško župnijo z željo, da bi ponovno prebudil zanimanje za narodovo preteklost ter s tem obogatil kulturo. Ob praznovanju novega leta 1954 je s pomočjo štirih žensk oblikoval skupino mladih, ki naj bi predstavljala in bolj intenzivno kot do tedaj ohranjala obmejno kulturo. Ob nastopih so mladi ponovno uživali v poustvarjanju izročila. Najpomembnejše je bilo, da so v program vključevali prvine izročila več slovanskih dežel - dežel ljudi, ki so živeli v mestu Steelton. Ker gradiva, znanja in možnosti ni bilo dovolj, pokritost nekdanje Jugoslavije v programu ni bila popolna, čeprav je bila želja po pestrosti uresničena (slovenski del sta zastopali odrski postavitvi gorenjskih in koroških plesov).

Leta so minevala in slovenska župnija se je zaprla. Vse več župljanov slovenskega rodu se je ponovno obračalo na hrvaško župnijo, ki jih je vsaj deloma spominjala na lastne korenine.

V osemdesetih letih so se učitelji ponovno začeli zanimati za ljudski ples, največ za ples vasic Ozalj na Hrvaškem. Žal do tedaj dediščina te in okoliških vasi ni bila za nikogar zanimiva. Ples, kot so npr. sirotica, seljančica, rašpa, pokšotič ipd., so ljudje še vedno poznali, ampak domača folklorna skupina ni čutila potrebe, da bi prav te povezala v odrsko postavitvev in z njimi nastopala. Raje je plesala ples drugih narodov, ki so bili zaradi svojih predelav atrak-

tivnejši, privlačnejši za sodelujoče plesalce in gledalce. Od leta 1984 naprej so vodje folklorne skupine večkrat potovali na Hrvaško in se tam seznanjali z ljudskim izročilom. Zanimala so jih predvsem območja, od koder so izseljenci izvirali, pri tem pa so jim pomagale tudi knjige.

S Slovenci je bilo drugače. Tudi mi smo želeli pokazati prave ljudske ples in pesmi iz Slovenije, ampak takrat v Združenih državah Amerike to ni bilo v navadi. Največ plesno-folklornih skupin je plesalo ob spremljavi narodno-zabavnih ansamblov nekakšno polko ali valček. Naša skupina tega ni želela početi. Ker nismo imeli stikov s strokovnjaki v Sloveniji in nismo poznali literature o slovenskih ljudskih plesih, smo želeli predstaviti tisto, kar smo pač znali - izročilo domače Bele krajine.

Kot vodja skupine sem želel predstaviti nekaj avtentičnega. Ogledoval sem si posnetke s hrvaške strani ob Kolpi in se dobro seznanil z njihovimi melodijami. Večkrat sem se pogovarjal s starejšimi sorodniki o tem, kaj in kako so plesali v mladih letih. Pomoč in stik z belokranjskim izročilom sem dobil prek interneta. Spoznal sem slovenskega folklornika v Kanadi in skupaj sva spoznavala, da so razlike v izročilu ene in druge strani majhne. Dobil sem nekaj knjig in tudi kakšen videoposnetek, da sem si ogledal slovenske folklorne skupine. Hitro sem se odločil, da bom pripravil novo odrsko postavitvev - belokranjske ples, in sicer z željo, da bi ljudje spoznali, od kod izvirajo korenine Slovencev v Steeltonu.

Kaj sem naredil?

Ob svoji babici sem spoznal ples iz njene slovenske vasic: pokšotič, hruške, jabuke, slive, igraj kolo/povštertanc, seljančico, tri koraka sim (sirotica) in ples, ki so ga imenovali kolo (mislim, da je bilo to nekakšno svatsko kolo). Njen stari oče je dobro poznal ples hrvaškega Pokuplja: štajeriš/oberštajeriš, šuštarpolka, šimipolka in drmeš.

Izvedel sem, da se je inštrumentalni sestav na hrvaški strani oblikoval iz gosli, harmonike in raznih tamburic (z bugarijo in kontrabasom ali berdo), sestavljali pa so ga lahko tudi gosli, kontrabas, bugarija in še dve tamburici - kot na primer ob poroki mojih starih staršev. Odločil sem se za prvi sestav, brez diatonične harmonike.

Kostume smo oblikovali na podlagi risb in slik v knjigi Slovenska ljudska noša v besedi in podobi avtorice Marije Makarovič. Med kroji rokavcev smo našli prav take, kakršne je nosila moja prababica iz Jaškova (še vedno jih hranim). Ker smo imeli vzorec, smo se odločili za to različico. Pri drugih delih oblačil smo izbirali različno: predpasnike smo izdelali npr. po opisu iz Dragatuša. Od pokrival se nam je zdela najprimernejša parta, ki so jo nosila dekleta na obeh straneh Kolpe. Peče, zavezane na "petelinčka", nisem poznal, poznal pa sem še zaglavce, ki so jih nosili vse do Ozlja.

Ko smo prvič omenjene ples izvedli v opisanih kostumih, so ljudje obnemeli, zlasti zato, ker si kaj takega pod

Predstavljamo

imenom slovensko izročilo niso mogli predstavljati. Presenečeni so bili zlasti nad tem, da slovenski ples lahko živi ob spremljavi tamburic in gosli in ne le ob spremljavi frajtonarice!

Leta za tem vsi skupaj spoznavamo, da je bila reka Kolpa zgolj meja na papirju. Na obeh straneh reke so živeli podobni plesi. Imamo bogato dediščino, čeprav je mnogo plesov pozabljenih in ostajajo brez oprijemljivih opisov.

Naša prva tovrstna odrska postavitev ostaja v našem programu, pridružila pa se ji je še druga, v kateri plesalci prikazujejo ples ter šege in navade obeh bregov Kolpe. S plesi, pesmimi in kostumi ponazarjamo izročilo hrvaških (Žakanje, Kamanje in Vivodina) ter slovenskih vasi (Adlešiči in okolica Metlike). Za nas v Ameriki je primereno, da skupaj predstavljamo kulturo z ene in druge strani reke.

Prav smešno je, kako smo potrebovali več kot 110 let, da smo ugotovili tisto, kar je bilo že jasno: da obstajajo velike

Kolpa - mejna reka, ki je v preteklosti bolj združevala kot ločevala.
(Foto: Janez Eržen.)

podobnosti v kulturni dediščini Bele krajine in Pokuplja - da gre pravzaprav za eno kulturno okolje. Hrvati in Slovenci lahko skupaj pokažemo na razlike in sorodnosti. Predvsem pa, kar je najbolj pomembno, kako lahko z dediščino obogatimo svoje današnje življenje.

